

Д. А. Міщенко,
к. е. н., доцент кафедри економіки підприємства,
Класичний приватний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано наукові підходи щодо визначення механізму розвитку аграрного сектора, запропоновано комплекс заходів, спрямованих на досягнення сталого розвитку аграрного сектора економіки України.

The article analyzes the scientific approaches to the mechanism of the agricultural sector, proposed measures to achieve sustainable development of agrarian sector of Ukraine.

*Ключові слова: механізм, принципи, функції, аграрний сектор, державне регулювання, управління.
Key words: mechanism, principles, functions, agricultural sector, government regulation, management.*

ВСТУП

Протягом останніх років у багатьох програмних документах, що розробляються з метою активізації державної підтримки аграрного сектора економіки України, досить часто трапляється поняття "механізм державного регулювання".

Так, у загальнодержавній Комплексній програмі підтримки та розвитку українського села "Добробут через аграрний розвиток" вказувалось, що основними цілями Програми є визначення стратегічних галузевих пріоритетів за рахунок збалансованого використання ринкових та державних механізмів регулювання. Крім того, у Програмі "Розвитку фермерства в Україні" на 2005—2015 рр. поряд з іншими ставиться завдання розробити механізм державного регулювання ринку земель сільськогосподарського призначення [4].

Однак, поняття "механізм" стосовно розвитку аграрного сектора економіки України потребує більш чіткого визначення. Виходячи з вищенаведеного, актуальним є визначення цього поняття з наукової точки зору.

Механізм управління розвитком аграрного сектора на всіх його рівнях досліджувався в багатьох наукових працях і практичних напрацюваннях вітчизняних вчених-економістів у сфері агропромислового виробництва. До числа таких можна віднести: В.Г. Андрійчука, Г.В. Ба-

лабанова, П.І. Гайдуцького, Л.С. Головка, Л.І. Дідьківську, М.І. Долішного, О.М. Ком'якова, О.В. Крисального, І.І. Лукінова, М.Й. Маліка, П.Т. Саблука, В.В. Юрчишина та інших. Але багато питань цієї проблеми, пов'язаних з визначенням суті, функцій, завдань, принципів та методів управління аграрним сектором у сучасних умовах реформування, вимагають подальшого більш глибокого дослідження, необхідним є опрацювання теоретичних підходів і подальше вдосконалення сутності та змісту механізму стимулювання розвитку аграрного сектора економіки України.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті — проаналізувати наукові підходи щодо визначення механізму розвитку аграрного сектора, запропонувати комплекс заходів, спрямованих на досягнення сталого розвитку аграрного сектора економіки України.

РЕЗУЛЬТАТИ

У науковій літературі та в практиці державного управління є різні визначення категорії "механізм". Так, у довідковій літературі наводиться кілька визначень цього поняття. Слово "механізм" у перекладі з грецької "mechane" означає "зброя", "машина".

У першій дефініції — це послідовність станів, процесів, які визначають собою які-небудь дії, явища; у

другій — система, пристрій, який визначає порядок якогось виду діяльності.

Так, на думку Г. Атаманчука, механізм управління — це складова частина системи управління, що забезпечує вплив на фактори, від стану яких залежить результат діяльності управлінського об'єкта. До того ж, на думку цього автора, механізмом може бути сама держава, якщо розглядати її як форму суспільного самоуправління. У свою чергу, Ф. Шамхалов під механізмом держави в широкому значенні розуміє механізм практичної реалізації державної влади, а у вузькому — конкретний засіб впливу держави на суспільство для вирішення поставлених завдань або розв'язання протиріч.

Такі вчені, як В. Бакуменко, В. Князєв, Ю. Сурмін, визначаючи складові структури методології державного управління, зазначають, що механізмами діяльності можуть виступати методи. Але у словнику-довіднику "Державне управління" В. Князєв, В. Бакуменко дають більш повне визначення механізму державного управління як практичних заходів, засобів, важелів, стимулів, за допомогою яких органи державної влади впливають на суспільство, виробництво, будь-яку соціальну систему з метою досягнення поставлених цілей.

За твердженням О. Ком'якова, механізм бюджетної підтримки необхідно розглядати як сукупність організаційно-економічних методів та інструментів, за допомогою яких виконуються взаємопов'язані функції для забезпечення безперервної, ефективної дії відповідної системи (держави) на підвищення функціонування економіки" [3]. Л. Дідьківська та Л. Головка визначають механізм макроекономічного регулювання ринкової економіки змішаного типу як систему макроекономічних регуляторів, що складаються з таких основних елементів: ринкові регулятори; важелі державного впливу на економіку; корпоративне управління; інститут соціального партнерства [1]. Дослідники М. Корецький та І. Кириленко у своїх працях підкреслюють, що зміст поняття "механізм державного регулювання економіки" можна визначити як систему засобів, важелів, методів і стимулів, за допомогою яких держава регулює економічні процеси, забезпечує реалізацію соціально-економічних і правових функцій [5]. П. Макаренко основними складовими механізму державного регулювання економіки ринкового типу визначає планування, програмування, структурну і податкову політику, регулювання цін. У той же час він наголошує, що державний механізм регулювання аграрного виробництва включає політико-правові, організаційно-управлінські форми та засоби управління (регулювання) господарською діяльністю суб'єктів аграрної економіки [8].

Механізм розвитку аграрного сектора економіки можна визначити як спосіб дій суб'єкта регулювання, який ґрунтується на базових принципах і функціях, забезпечуючи за допомогою певних форм, методів і засобів ефективне функціонування системи державного регулювання для досягнення поставленої мети та розв'язання існуючих протиріч.

У науковій літературі є багато визначень поняття "державне регулювання економіки" взагалі і аграрного сектора зокрема. При цьому механізм державного ре-

гулювання розвитку аграрного сектора можна розглядати як певне поєднання принципів, функцій, форм, методів і засобів регулювання.

Що стосується категорії "механізм державного регулювання", то, за твердженням О. Ком'якова, "його необхідно розглядати як сукупність організаційно-економічних методів та інструментів, за допомогою яких виконуються взаємопов'язані функції для забезпечення безперервної, ефективної дії відповідної системи (держави) на підвищення функціонування економіки".

Особливе значення у механізмі розвитку аграрного сектора мають принципи регулювання. Їх дотримання має забезпечити уникнення суб'єктивізму під час втручання у функціонування ринкового механізму регулювання економіки, а також узгодження інтересів учасників ринку.

У довідковій літературі "принцип" (від лат. principium — основа, початок) визначається як переконання, погляд на речі або вихідне положення будь-якої теорії, вчення [6].

В основі державного регулювання розвитку аграрного сектора має бути покладений принцип неперервності і комплексності управління процесом аграрних перетворень, за яким єдиним шляхом подолання відсталості і кризових явищ в АПК може бути надання в аграрній політиці статусу першорядного значення вже прийнятим законодавчим актам, розробка інших актів та організація роботи щодо їх виконання [10].

Основними принципами державного регулювання розвитку аграрного сектора можуть бути:

— пріоритетність та аграрний протекціонізм. Пріоритетність означає виділення основних соціально-економічних проблем розвитку країни, на вирішенні яких державі слід зосередити зусилля, зокрема на визначенні аграрного сектора як пріоритетної галузі економіки;

— системність і комплексність. Системність означає те, що вплив держави повинен мати системний характер, а комплексність — необхідність використання державою всіх засобів та інструментів підтримки аграрного сектора, що є в її розпорядженні;

— передбачуваність і прозорість. Передбачуваність означає відповідність регуляторної діяльності цілям державної політики, що дає змогу суб'єктам господарювання планувати свою діяльність. Що до прозорості, то тут має бути наявною і доступною повна інформація про всі регуляторні акти, порядок їх виконання, роботу органів, які забезпечують їх виконання;

— послідовність і справедливість. Послідовність передбачає узгодження регуляторного акта з основними положеннями державної політики, іншими прийнятими законодавчими та регуляторними актами. Справедливість означає забезпечення рівноправності всіх суб'єктів господарської діяльності;

— зрозумілість та ефективність. Зрозумілість полягає в тому, що регуляторні акти мають бути простими за змістом, не містити положень, що допускають двозначні тлумачення. Принцип ефективності полягає в аналізі вигод від можливого впровадження регуляторного акта;

— екологічна доцільність, що означає екологічний вимір державної регуляторної політики, тобто складо-

вою державної регуляторної політики має бути стимулювання виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції [7].

Саме в разі дотримання цих принципів можуть відкритися нові можливості розвитку аграрного сектора при застосуванні механізму державного регулювання галузі.

До головних функцій державного регулювання розвитку аграрного сектора необхідно відносити такі:

- визначення мети, завдань та моделі розвитку;
- формування правил "гри";
- координація інтересів;
- стимулювання процесів економічного розвитку;
- моніторинг і аналіз розвитку галузі.

Мета являє собою стратегічний напрям розвитку сектора, репрезентує невідкладні та пріоритетні завдання, що заслуговують на особливу увагу.

Завдання — це конкретні і вимірювані показники для досягнення цілей.

Моделі розробляються і використовуються для досягнення певної мети через представлення особливостей досліджуваних економічних процесів.

Формування правил "гри" означає формування державою аграрної політики, умов господарювання через створення відповідної нормативно-правової бази. При цьому дуже важливою є стабільність цих правил. Але тут виникає об'єктивне протиріччя між вимогою стабільності правил "гри" і необхідністю їх удосконалення. І це протиріччя в наш час є надзвичайно гострим, що ускладнює реалізацію функції державного регулювання розвитку аграрного сектора [2].

Координація інтересів охоплює інтереси суб'єктів господарювання, галузей економіки, міжгалузеві відносини, а також інтереси суб'єктів господарювання, держави і суспільства.

Стимулювання процесів економічного розвитку включає комплекс правових, організаційних, наукових та інших заходів, спрямованих на досягнення сталого розвитку аграрного сектора на основі поєднання економічних, соціальних та екологічних інтересів держави з урахуванням максимально ефективного використання потенціалу аграрного сектора. Сюди можна віднести: стимулювання інвестиційної діяльності в Україні шляхом створення сприятливих та рівних умов для інвестиційної діяльності, дієвих механізмів захисту прав інвесторів, законодавчого поля для розбудови національного фондового ринку та розбудови ринку землі, іпотечного кредитування, ринку цінних паперів, стимулювання створення національних фондових гравців; удосконалення державної підтримки, бюджетного та податкового стимулювання, ресурсного та технічного кредитування; стимулювання розширення виробництва екологічно чистих продуктів.

Моніторинг і аналіз розвитку галузі передбачає створення системи спостереження, збирання, оброблення, зберігання та аналізу показників розвитку галузі з метою оцінки ефективності державної аграрної політики.

До складових бюджетного механізму стимулюван-

ня розвитку аграрного сектора належать також форми, методи та засоби регулювання.

Форми державного регулювання являють собою вид впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання.

Під методами державного регулювання розуміється сукупність засобів і прийомів впливу держави на суб'єкти господарювання.

За засобами впливу методи державного регулювання аграрного сектора доцільно розподіляти на нормативно-правові, фінансово-економічні, адміністративні, організаційні, науково-методичні та інформаційно-освітні [9].

ВИСНОВКИ

Таким чином, сформульоване визначення поняття "механізм" у комплексі із запропонованими базовими принципами та функціями, а також формами, методами і засобами регулювання, можуть сьогодні стати основою функціонування механізму стимулювання розвитку аграрного сектора України. Адаже для досягнення поставленої мети розвитку аграрного сектора слід вирішувати цілу низку завдань, що за наявних проблем стає дедалі більш утрудненим. До того ж більшість існуючих проблем необхідно вирішувати за безпосередньої підтримки галузі з боку держави та запровадженні дієвого механізму державного регулювання розвитку аграрного сектора України на основі вищевизначених складових.

Література:

1. Дідьківська Л.І. Державне регулювання економіки: навч. посіб. / Л.І. Дідьківська, Л.С. Головка. — К.: Знання-Прес, 2000. — 209 с.
 2. Кириленко І.Г. Трансформація соціально-економічних перетворень у сільському господарстві України: проблеми, перспективи / І.Г. Кириленко // — К.: ННЦ ІАЕ, 2005. — 452 с.
 3. Ком'яков О.М. Державне регулювання перехідної економіки: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук.: спец. 08.01.01 "Економічна теорія" / О.М. Ком'яков. — К., 2000. — 19 с.
 4. Концепція програми розвитку фермерства в Україні на 2005—2015 рр.: www.coop.in.ua
 5. Корецький М.Х. Державне регулювання аграрної сфери у ринковій економіці: моногр. / М.Х. Корецький. — К.: Вид-во УАДУ, 2002. — 260 с.
 6. Краткий экономический словарь / [ред.-упоряд. А.Н. Азрилиян]. — М.: Ин-т нов. Экономики, 2001. — 1088 с.
 7. Латинін М.А. Теоретичні підходи щодо визначення механізму державного регулювання розвитку аграрного сектора економіки України / М.А. Латинін // Державне управління: теорія та практика. — 2005. — № 2.
 8. Макаренко П.М. Моделі аграрної економіки / П.М. Макаренко. — К.: ННЦ ІАЕ, 2005. — 682 с.
 9. Олійник Т.І. Державна підтримка аграрного сектору України / Т.І. Олійник // Економіка АПК. — 2009. — № 7. — С. 80 — 85.
 10. Хорунжий М.Й. Аграрна політика: навч. посібник / М.Й. Хорунжий. — К.: Вид-во КНЕУ, 1998. — 240 с.
- Стаття надійшла до редакції 22.07.2011 р.*